

ESIPUHE

Suomi toisena kielenä työelämässä

Maahanmuuttajien ammatillinen kieli- ja viestintätaito on noussut keskustelunaiheeksi ja tutkimuskohteeksi niin Suomessa kuin useissa muissakin länsimaissa (ks. Andersson & Nelson, 2005; Heller, 2003; Hernández-García, & Villalba-Martínez, 2008; Suni, 2011). Tämä teemanumero jatkaa tieteellistä keskustelua niistä periaatekysymyksistä ja käytännön linjauksista, joita aiheeseen liittyy: miten kielitaito ja ammatillinen kielitaito määritellään, miten kielitaidon riittävyttä arvioidaan ja miten tuo riittävä taito voidaan saavuttaa käytännössä?

Artikkeleiden taustalta löytyy kolme alan kehittämis- ja tutkimushanketta: *Kotimaisten kielten opetuksen kehittämishanke* (KOTI, Helsinki Education and Research Area) sekä Jyväskylän yliopiston tutkimushankkeet *Integroituminen ammattiyhteisöihin Suomessa* (ISIS) ja *Suomi työkielenä: Sosiokognitiivinen näkökulma maahanmuuttajien ammatilliseen kielitaitoon*. Kirjoittajista Tuula Jäppinen, Maria Kela ja Johanna Komppa edustavat KOTI-hanketta, Sari Pöyhönen ja Mirja Tarnanen ISIS-hanketta ja Tuula Jäppinen, Aija Virtanen ja teemanumeron toimittaja Minna Suni Suomi työkielenä -hanketta.¹

Mirja Tarnanen ja Sari Pöyhönen lähestyvät artikkelissaan kielitaidon määrittelyä, arviointia ja riittävyttä sekä teoreettisesti että aineistopohjaisesti. Aineistona on yleisten kielitutkintojen (YKI) keskitason testin ja itsearviointin tuloksia sekä kotoutumiskoulutuksen eri asiantuntijatahojen haastatteluja. Maahanmuuttajat arvioivat taitojaan samansuuntaisesti kuin testi, jossa useimmat saavuttivat YKI-tason 3 eli Eurooppalaisen

viitekehyksen yleistason B1². Tällaiset taidot taipuvat heidän kokemustensa mukaan jo moneen niin työssä kuin opinnoissakin. Asiantuntijapuheessa tuota yleiseksi kynnystasoksi muotoutunutta tasoa B1 ei sitä vastoin pidetä vielä työelämässä riittävänä. Eri tahojen käsitykset poikkeavat siis selvästi toisistaan.

Aija Virtanen analysoi artikkelissaan juuri kielitaitoon ja kielenoppimiseen liittyviä käsityksiä. Filippiiniläishoitajia käsittelevissä mediateksteissä kierrättyvät samat dikotomiset käsitykset, joita Tarnanen ja Pöyhönenkin tunnistavat asiantuntijapuheessa: kielitaito nähdään usein ominaisuutena, jota joko on tai ei ole. Samoin toistuvat käsitykset suomen kielen vaikeudesta ja kielen opiskelusta yksilöllisenä ponnisteluna. Vastaaännet painottavat, että suomea voi oppia ja että se onnistuu myös vuorovaikutuksessa työkavereiden tuella. Aineistoon sisältyvä kokeneen suomi toisena kielenä -opettajan haastattelu laajentaa kuvaa hoitoalan ammatillisesta kielitaidosta, mutta Virtasen mukaan olisi tärkeää saada vielä hoitajien omakin ääni kuuluviin.

Maria Kela ja Johanna Komppa vastaavat Virtasen toiveeseen: he analysoivat työelämästä jo tuntumaa saaneiden maahanmuuttajataustaisten sairaanhoitajien haastatteluja ja linjaavat funktionaalista ammattikielen opetusta siltä pohjalta. Hoitajat pitävät kielellisesti vaativimpina kirjoittamista, puhelinkeskustelua ja ammattilaisten välistä tai monikeskistä vuorovaikutusta vaativia tehtäviä. Myös haastatellut esimiehet ovat samoilla lin-

¹ Alalla on käynnissä useita muitakin kehittämishankkeita ja tutkimuksia (ks. esim. Kokkonen, 2007; Minkkinen, 2011; Piikki, 2010).

² Eurooppalaisen viitekehyksen tasoja A.1 ja A.2 pidetään perustason kielenkäyttäjän tasoina, asteikon puoliväliin asettuvat tasot B.1 ja B.2 ovat itsenäisen kielenkäyttäjän tasoja, ja ylimmät tasot eli C.1 ja C.2 katsotaan taitavan kielenkäyttäjän tasoina. Viitekehystä ja Yleisiä kielitutkintoja on esitelty lähemmin Tarnanen ja Pöyhösen artikkelissa.

joilla. Kirjoittajien mukaan hoitotyössä tarvitaan vähintään B2-tason taitoa, ja haastavinta on, että sekä yleisen että ammatillisen kielitaidon on riitettävä myös nopeissa, spontaania reagoivia edellyttävissä tilanteissa.

Juuri aikapaineen vaikutus on keskiössä Tuula Jäppisen artikkelissa, joka käsittelee työharjoittelijoiden suomen kielen taidon riittävyttä ja kielenvalintaa liike-elämässä. Riittävyys on tilanteista ja paljolti aikapaineesta riippuvaista: nopea reagointi ja pitkäkestoinen kielenkäyttö ovat kumpikin kovia kielitaidon koetinkiviä. Nopeutta edellyttävissä tilanteissa B1-tason suomen kielen hallinta ei tahdo riittää, vaan kieleksi valikoituu herkästi englanti. Puhelimessa hoidettavat asiakaskontaktit eivät salli takeltelua, ja tilanteen nopeuden ja ennakoimattomuuden takia vapaamuotoiset kasvokkai keskustelutkin ovat vaativampia kuin vaikkapa kokoukset. Keskustelun rytmin seuraaminen ja siihen mukaan pääseminen on todellinen taitolaji.

Artikkeleista välittyy ainakin kolme yhteistä viestiä. Ensinnäkin kielitaito- ja oppimiskäsityksillä on väliä. Ne ovat läsnä niin opetuksessa, arvioinnissa, rekrytoinnissa, työtilanteissa kuin julkisessa keskustelussakin. Käsitteet kiertävät taholta toiselle ja vaihtelevat osin tilanteittain. Ne kuuluvat eri osapuolten puheessa ja vaikuttavat arjen valintoihin, kuten siihen, mitä kieltä kulloinkin puhutaan tai kenelle työpaikka annetaan.

Toisekseen kielitaidon viestinnälliset ja toiminnalliset puolet korostuvat työssä, ja saman painotuksen pitäisi siis näkyä suomi toisena kielenä -pedagogiikassakin. Samalla on silti tärkeää nähdä, että kieltä opitaan myös työssä; työkavereiden tuen merkitys korostuu haastattelussa kautta linjan. Kielitaidon ei siis tarvitse olla ”valmis”, kun työhön tartutaan. Monikieliselle repertoarille ja osittaisellekin osaamiselle on kysyntää.

Kolmas kokoava havainto on se, että myös maahanmuuttajien omalle kokemukselle

kannattaa antaa painoarvoa, kun kielitaidon riittävyttä arvioidaan tai kielikoulutuksen tavoitteita ja käytänteitä muovataan. Heidän havaintonsa ovat usein osuvia ja tarkkaan eriteltyjä, kuten artikkeleiden esimerkeistä käy ilmi. Tutkimustyössä tämä on tavallaan sitä kriittisen soveltavan kielitieteen voimaannuttavaa puolta, johon Pennycook (2001) viittaa: tutkimukseen osallistuville tarjotaan tiedostumisen ja vaikuttamisen mahdollisuus, kun heidän annetaan puhua omalla äänellään.

Minna Suni, Jyväskylän yliopisto
Teemanumeron toimittaja

LÄHTEET

- Andersson, H. & Nelson, M. (2005). Andraspråkstalare i arbetslivet. Data från intervjuer och fallstudier. Teoksessa U. Börenstam & B.-L. Gunnarsson (toim.), *Språk och kultur i det multietniska Sverige*. TeFa, 44, 84–97. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Heller, M. (2003). Globalization, the new economy, and the commodification of language and identity. *Journal of Sociolinguistics* 7(4), 473–492
- Hernández-García M.T. & Villalba-Martínez, F. (2008). Immigrants in Spain: sociolinguistic issues. *International Journal of the Sociology of Language* 193/194, 177–190.
- Kokkonen, M. (2007). Vaatimuksena sujuva suomi. *Virtittäjä* 2, 253–261.
- Minkkinen, E. (2011). *Monikulttuurisuus Satakunnassa. Pk-yritysten näkökulma ulkomaalaisiin työnhakijoihin ja työntekijöihin*. Sarja A, Tutkimukset, 2/2011. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Pennycook, A. (2001). *Critical Applied Linguistics*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Piikki, A. (2010). Terveystieteiden alalla riittävä suomen taito – Mitä se on? *Sutina: Suomi toisena kielenä -opettajat ry:n jäsenlehti* 1/2010, 30–33.
- Suni, M. (2011). Missä ja miten maahanmuuttajat kehittävät ammatillista kielitaitoaan? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 2, 8–22.